

Türkiye’de Halk Eğitimi: Tarihsel Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri

Prof. Dr. Adil TÜRKOĞLU

*Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Eğitim Programları ve Öğretim ABD.
aturkoglu@adu.edu.tr*

Sanem UÇA

*Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Eğitim Programları ve Öğretim ABD.
sanemuca@gmail.com*

Özet

Bireylerin örgün eğitim sonrasındaki yaşantısı ve örgün eğitimden yararlanamayan bireylerin çağımızın gerektirdiği bilgi ve beceriyi edinebilmesi, örgün eğitim sonrası eğitimle olanaklıdır. Bu nedenle halk eğitiminin eğitim sistemi içerisindeki önemi artmıştır. Halk eğitimi, “yetişkin eğitimi”, “yaygın eğitim”, “toplum eğitimi” gibi adlarla da gerçekleştirilen, yetişkinlere ve okul dışındakilere yönelmiş düzenli ve örgütlü bir eğitim çabası olarak ifade edilmektedir. Bu çalışmada Türkiye’de halk eğitiminin tarihsel gelişimi, halk eğitiminde karşılaşılan sorunlar araştırılmış ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaygın Eğitim, Halk eğitimi.

Public Education in Turkey: Historical Development, Problems and Solutions to these Problems

Abstract

In all people’s experience after formal education and people who can’t benefit from formal education can obtain as required by information and ability are related to informal education. Thus, public education is increase in importance within the education system. Public education which is performed with like “adult education”, “informal education” and “public education” is expressed as a regular and organized educational effort on adults and people who are situated out-of school. In this study, in Turkey, historical development of public education, problems in public education and solutions to these problems about public education are investigated and indicated.

Keywords: Informal Education, Public Education.

GİRİŞ

Çağımızda bilim ve teknolojiadaki hızlı gelişmeler, toplumun ekonomik, kültürel, siyasal ve toplumsal yapısında değişmelere neden olmaktadır. Bireylerin bu değişmelere uyum sağlaması, değişimin gerektirdiği bilgi, beceri ve değerleri kazanmasını zorunlu kılmaktadır. Türk eğitim sisteminin, sanayi ve hizmetler sektörünün ihtiyaç duyduğu yüksek nitelikli insan gücünü yetiştirerek uluslararası rekabet gücünü artırma, ekonomik kalkınmayı destekleme ve hızlandırma görevini daha etkin ve verimli bir şekilde yerine getirmesi beklenmektedir. Bunun yanı sıra insanların bireysel gelişimlerine ilişkin beklentilerini de karşılamak durumundadır. Günümüzde yaşanan gelişmeler eğitimi olağanüstü önemli ve değerli duruma getirmekte ve yeni görevler yüklemektedir.

Bugünkü şartlar altında uygulanan Türk eğitim sisteminin (örgün ve yaygın) değişen toplumsal ve bireysel ihtiyaçları karşılaması ve sorunları çözmesi mümkün görülmemektedir. Eğitim alanında yapılacak yeni çalışmalar özellikle mesleki, sosyal ve teknik eğitim alanında hayati önem taşımaktadır (Özoğlu, 2003). Türk Milli Eğitim Sistemi 1973 yılında kabul edilen, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki alt alana ayrılmıştır.

Bireyin örgün eğitim sonrasındaki yaşantısında ve örgün eğitimden yararlanamayan bireylerin bu değişikliklerin gerektirdiği bilgi ve beceriyi edinebilmesi, örgün eğitim sonrası eğitimle olanaklıdır. Bu nedenle halk eğitiminin eğitim sistemi içerisindeki önemi artmıştır.

Halk eğitimi etkinlikleri başlangıçta gönüllü kuruluşlar aracılığı ile yürütülürken, günümüzde devlet desteği ön plana çıkmıştır. Bu desteğin yeterli olmamasına karşın, halk eğitimi artık toplumun büyük bölümüne hizmet vermektedir.

Bu çalışmada Türkiye’de halk eğitiminin tarihsel gelişimi, halk eğitiminde karşılaşılan sorunlar araştırılmış ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri belirtilmiştir.

Halk Eğitimi Nedir?

Halk eğitimi, “yetişkin eğitimi”, “yaygın eğitim”, “toplum eğitimi” gibi adlarla da gerçekleştirilen, yetişkinlere ve okul dışındakilere yönelmiş düzenli ve örgütlü bir eğitim çabası olarak ifade edilmektedir (Geray, 2002). Yaygın eğitim kavramı çoğunlukla “halk eğitimi”, “yetişkin eğitimi”, “toplum eğitimi”, “yaşam boyu eğitim” kavramları ile birlikte kullanılır. Ülkemizde en çok “yaygın/halk/yetişkin” eğitimi terimlerinin kullanıldığı görülmektedir (Geray, 2002).

Güler (2004)’e göre yetişkin eğitimi kavramı çoğunlukla, sürekli eğitim, yaşam boyu eğitim, yaşam boyu öğrenme, dönüşlü eğitim, yaygın eğitim ve halk eğitimi gibi terimlerle birlikte ifade edilmekte ve çoğu zaman bu terimler birbiriyle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Ancak kimi terimler anlam bakımından birbirine yakın olmakla birlikte içerikte bazı farklılıkları bulunmaktadır. Öte yandan bazı terimler ise aynı kavramı yansıtmakla beraber eğitim ya da öğrenme gibi farklı sözcüklerle ifade edilmektedir (Celep, 2003).

Milli Eğitim Bakanlığı Yaygın Eğitim Kurumları yönetmeliğinin 4. Maddesindeki tanıma göre halk eğitimi;

“Örgün eğitim sistemine hiç girmemiş ya da herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademelerden çıkmış bireylere gerekli bilgi, beceri ve davranışları kazandırmak için örgün eğitimin yanında veya dışında onların; ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerini sağlayıcı nitelikte, çeşitli süre ve düzeylerde hayat boyu yapılan eğitim-öğretim-üretim rehberlik ve uygulama faaliyetlerinin tümüdür” (MEB, 2006).

Ada (2002)’ya göre yetişkin eğitimi; halk eğitimi, örgün eğitimin dışında yapılan, planlı, sistemli, programlı fakat hiyerarşik olmayan, genellikle de kurumlaşmayan bir eğitim türü olarak tanımlanmaktadır.

Halk Eğitiminin Amaçları

MEB (2006) Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliğine göre halk eğitiminin amacı; Yaygın eğitimin amaç ve işlevinin; Anayasa, Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda evrensel hukuka, demokrasi ve insan haklarına uygun ve bir bütünlük içinde yerine getirilmesi için planlı kalkınma hedefleri doğrultusunda toplumun özellikleri ve ihtiyaçlarına göre bireylere;

- a) Millî bütünleşmeyi güçlendirici ve yurttaşlık görevini bilinçli olarak yapmalarını sağlayıcı, demokrasiyi güçlendirici, kişilerin düşüncelerini, kişiliklerini ve yeteneklerini geliştirici biçimde eğitim çalışmaları yapmak,
- b) Okuma-yazma öğretmek, eksik eğitimlerini tamamlamaları için sürekli eğitim imkânları hazırlamak,
- c) Çağımızın bilimsel, teknolojik, ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerine uyumlarını sağlayıcı eğitim imkânları hazırlamak,
- d) İmkânların elverişli olması durumunda bilişim teknolojisi kullanılarak yaygın eğitimi yurt dışında ve ikili anlaşmalar çerçevesinde yaygınlaştırmak, diğer ülkeler ile Türk Cumhuriyetleri ve Türk topluluklarına yönelik programlar hazırlayıp uygulamak,
- e) Türkçenin doğru, güzel, etkili ve kurallarına uygun olarak öğretilmesi, kullanılması ve yaygınlaştırılması yönünde yurt içi ve ikili anlaşmalar çerçevesinde yurt dışı için öğretim programları hazırlamak ve uygulanmasını sağlamak,
- f) Toplumun kalkınmasında kamu, özel ve yerel kaynaklar harekete geçirilerek kalkınma projelerine halkın katılımını sağlayıcı önlemler almak,
- g) Millî kalkınmayı destekleyici, toplumsal projelerin başarıya ulaşması için eğitim etkinliklerini düzenlemek ve bu tür çalışmalara katılmak,
- h) Millî kültür değerlerinin korunması, dünya kültürüne açık olarak geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına yardımcı olmak,
- i) Toplu yaşama, dayanışma, yardımlaşma, birlikte çalışmaya yönelik alışkanlıklar kazandırmak,
- j) Tarım, endüstri ve hizmet sektöründeki yeni teknolojilerin tanıtılmasına, yeni hizmet alanlarının geliştirilmesine, işsiz ya da farklı bir iş kolunda çalışmak isteyenlerin istihdamını sağlayıcı ve çalışanların hayat seviyelerini yükseltici beceriler kazanmalarına yardımcı olmak,
- k) Yöresel özelliklere ve ihtiyaçlara göre eğitim-öğretim, üretim, istihdam, pazarlama ve örgütlenmeye yönelik çalışmalar yapmak,
- l) Kırsal kesimden göç edenlerin kent kültürüne uyum sağlamalarına yönelik eğitim çalışmaları yapmak,
- m) Kısa süreli ve kademeli eğitim uygulayarak sanayinin ihtiyacı olan iş gücünün yetiştirilmesine yardımcı olmak için meslekî ve teknik içerikli eğitim çalışmaları yapmak,
- n) Mesleklerinde hizmet içi eğitim vermek ve çeşitli mesleklerde gelişmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazandırma imkânı sağlamak,
- o) Sağlık kuruluşları ve alan uzmanlarının iş birliğinde halk sağlığının korunması, aile planlaması, sivil savunma, sağlıklı beslenme ve barınma, iyi bir üretici ve bilinçli bir tüketici olma niteliğini kazandırıcı çalışmalar yapmak,
- p) Serbest zamanlarını en iyi şekilde değerlendirme ve kullanma alışkanlıkları kazandırmak, yeteneklerini sergileme ve geliştirme imkânları sağlamak,
- r) Özel eğitim gerektiren, gelişim özelliklerine dayalı bireysel yeterlilikleri doğrultusunda okuma-yazma öğretmek, eğitimlerini tamamlatmak, bilgi ve beceri kazanmalarını sağlamaktır.

OECD tarafından yayınlanan raporda; halk eğitiminin amaçları ulusal ve yerel olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır (Celep, 2003):

Ulusal amaçlar; bir toplumda ekonomik, kültürel, bilimsel, teknolojik ve siyasal değişmelere bağlı olarak bireylere, yeni bilgi ve beceri kazandırma amacına dayanmaktadır. Ulusal amaçlar alt amaçlar biçiminde şu şekilde sıralanmaktadır:

- Bireylere, mesleki bilgi ve beceri kazandırmak,
- Bireylerde toplumsallaşmayı ve üretkenliği sağlayıcı davranış değişiklikleri oluşturmak,
- Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasına yardımcı olmak,
- Toplumda okur-yazarlık oranını artırmak,
- Toplumsal değişmeye bağlı olarak bireylerin karşılaştıkları sorunları çözmelerinde gerekli ortamı sağlamaktır.

Yerel amaçlar; yerel toplulukların, yerel sorunlarını çözmelerine olanak sağlayacak ve bölgelerinde yaşamlarını sürdürmelerini kolaylaştıracak bir amaca dayanmaktadır.

Duman (2007)'a göre yetişkinler eğitiminin üç temel amacından söz edilir. Bunlar;

- Toplumun gereksinim duyduğu bilgi, görgü, beceri ve yeterlik düzeyine sahip bir yetişkinler toplumu oluşturmak;
- Yetişkinlerde içinde yaşadıkları toplumun gelişmesini ve yaşamasını engelleyen sorunların üstesinden gelmeyle ilgili bir anlayış geliştirmek ve yetişkinleri bu sorunların çözümüne hazırlamak;
- Kendini gerçekleştirme amacına yönelik olarak tüm yetişkinlere kendi tutum, bilgi, anlayış ve özelliklerini geliştirme fırsat ve olanakları sağlamaktır.

Halk Eğitimi Gerektiren Nedenler

Yaygın eğitim, örgün eğitime devam edemeyen ya da bir öğrenim kademesini yarıda bırakmış vatandaşlara örgün eğitim yanında verilen tüm eğitim çalışmalarını içeren bir eğitim türü olarak ifade edilmektedir. Yaygın eğitim sayesinde örgün eğitimin ulaşamadığı kitlelere ulaşılmakta ve kitlelerin mesleki bilgi becerileri, okuma-yazma düzeyi artmakta ve dolayısıyla kalkınma toplumun her kesiminde önemli hale gelmektedir (Türkoğlu, 2005).

Türkiye'de halk eğitimin gerekliliğini ortaya koyan koşulları ekonomik, toplumsal ve siyasal gelişmelerden ayrı tutulamamaktadır. Ancak, örgün eğitim kurumlarının bu gelişmelere uygun olarak bireylerin eğitim gereksinimlerini tek başına karşılaması olanaklı olmadığı gibi, bu örgün eğitimin ilkelerine ve yapılanmasına da ters düşmektedir (Kurt, 2000).

Milli Eğitim Bakanlığı Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü halk eğitiminin gerekliliğini şöyle açıklamıştır (MEB, 1992):

1. Nüfusun %41'ini meydana getiren küçük köy toplumları, ekonomik ve sosyal yönlerden yeterince gelişmediği ve bu toplumlar ilerlemek ve durumlarını iyileştirmek için gereken bilgi ve beceriden yoksun olduğu,
2. 1985-1990 nüfus sayımlarına göre 6 ve daha yukarı yaşlardaki nüfusun %22,5'inin okuma-yazma bilmediği ve bu kişilerin çoğunun zorunlu öğretim çağı sınırının dışında kaldığı,
3. Bir bölüm yurttaşlarımızın yalnız okuma-yazma bilmelerine karşın, bir mesleki ve teknik öğretimden geçmedikleri ve bu kişilerin değişen ve gelişen yaşam koşullarına kolayca uyum sağlamalarına olanak sağlayacak bir eğitim sistemine gereksinim olduğu,
4. İnsana yaşamı boyunca gerekli bütün bilgi, beceri ve alışkanlıkların okul yıllarında ve yalnız okul eğitimiyle kazandırılması olanaklı olmadığı; birey ve topluluklara, gerekli bilgi ve becerilerin iş içinde, gereksinme duyuldukça, sürekli olarak verilmesinin daha etkin ve verimli bir yol olduğu,

5. Yaşamda geçerli bütün sanat ve mesleklerin ayrı birer okulunun olmadığı ve bunlar için mutlaka okul açmanın gerekli olmadığı; bunun aksine bütün iş ve sanatlarda çalışacak insanlara ve bunların yetiştirilmesine gereksinim duyulduğu,
6. Küçük toplum birimlerinin, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri yakından izleyemediği ve bu birimlere henüz modern teknolojinin gerektirdiği örgütlenme ve iş bölümü giremediği ve halkın ilkel yöntemlerle çalıştığı,
7. Halk sağlığını koruyacak ve ulusal gücü sağlam tutacak önlemlerin yeterince alınamadığı, her yeni doğan çocuğun %0.12'si aynı yıl içinde öldüğü, nüfusun yaklaşık %3'ünün ise; sürekli hasta olduğu,
8. Halkımızın genellikle kadercilik anlayışına göre yaşamını sürdürdüğü, bunun yanı sıra çeşitli olayların halkta güvensizlik uyandırması nedeniyle halkı boş ve yanlış inançlardan kurtarmak, toplumun doğru düşünme ve iyiyi, güzeli bulma, ayırma yeteneklerini beslemek ve geliştirmek gerektiği,
9. Bütün vatandaşların güzel sanatlardan, spor etkinliklerinden ve eğitsel eğlencelerden gerektiği gibi yararlanamadığı.
10. Vatandaşların toplumsal sorunlardan çok, kişisel mesleklere yöneldiği, kendi aralarında ve devletle sıkı bir işbirliği yapmadığı ve toplumsal dayanışmayı geliştiremediği,
11. Devlet kavramını, hukuk düzenini, Atatürk devrimlerini ve demokratik yönetimin ana ilkelerini vatandaşlara anlatmak, benimsetmek, ulusal birlik ve dayanışmayı güçlendirmek, bireyleri birbirlerine saygılı hoşgörülü bir düzeye ulaştırmanın zorunlu olduğu,
12. Toplumun yapısını ve değer yargılarını kalkınma amaçlarına uygun bir ortam yaratacak şekilde yönlendirmek, özellikle köy ve kasabalarda yaşayan bireyleri; kendi güçleriyle devletin olanaklarını birleştirmek suretiyle sorunlarına çözüm yolu bulabilen ve kendi kendilerine karar verebilen insanlar haline getirmek gerektiği halk eğitiminin gerekliliği olarak ifade edilmiştir.

Kurt (2000), ülkemizde halk eğitimi gerektiren nedenleri şu şekilde açıklamıştır:

“Çocukların yanı sıra yetişkinlerinde hemen tüm ihtiyaçlarının eğitim konusu olabildiği görülmektedir. Çünkü insanlar ihtiyaçlarını karşılamak için gerek duydukları bütün bilgi, beceri ve tutumları eğitimle kazanmaktadır. Dolayısıyla, insanlar için eğitimin diğer ihtiyaçlardan önce geldiği söylenebilir. Ekonomik, toplumsal ve kültürel hayatta görülen yenileşmeler bir yandan eğitime konu olabilecek istek ve ihtiyaçları arttırmakta, diğer yandan da eğitimi hayat boyu doyurulması gereken bir ihtiyaç haline getirmektedir. Buna karşılık toplumun ve bireylerin eğitsel istek ve ihtiyaçlarının karşılanmasında örgün eğitim kurumlarının yetersiz kaldığı da gözlenmektedir. Dolayısıyla da yetişkin eğitiminin önemi giderek artmaktadır. Teknolojik gelişmeler, araştırmalar ve uluslar arası ilişkiler sonucu yeni bilgiler üretilmekte ve yetişkinler için bilgilerini yenileme, değişen teknolojiyi kullanma, sağlık, aile planlaması, özürülülerin eğitimi, yaşlıların eğitimi, çevre koruma, AİDS, trafik, enerji tasarrufu, toplumsal sorunların çözümüne katılım, yerel kaynakları değerlendirme ve gelir getirici yeni becerilerin kazanılması gibi konularda öğrenim gereksinimleri ortaya çıkmaktadır. Tümüyle değişen bir dünyada bilgisini derinleştirmek her birey için gittikçe daha da önem kazanmaktadır. Yararlı bilgiler edinmek, bir iş bulabilmek veya sadece kendisini geliştirmek için günümüzde eğitim, hayatın bütün alanlarına yayılan bir süreç haline gelmiştir. Eğitime ve bilgiye ulaşmanın yolu artık sadece okuldan ve üniversiteden geçmemekte, hayatın her döneminde, yaygın eğitim yolları ile de ulaşılabilir özelliktedir”.

Geray (2002) ise; yetişkin eğitimi gerektiren ekonomik nedenleri şu şekilde sıralamıştır:

1. Doğal kaynaklardan daha iyi yararlanabilmek, denetim altına alabilmek için insanın gereksinme duyduğu bilgileri bireye vermek,
2. Bireylerin sermaye kazanmaları için, bireyde tutumluluğu geliştirmek, bireyleri gösterişçi tüketimden korumak,
3. Ekonomik kalkınmaya yönelik bireylerin duyduğu teknoloji ve teknik araçları yurttaşlara tanıtmak ve benimsetmek,

4. Eğitimin ekonomik alamdaki en önemli etkisi, kalkınmanın gerektirdiği nitelikli insan gücünü yetiştirmektir.

Türkiye’de Halk Eğitiminin Tarihsel Gelişimi

Kaya (2010) yetişkin eğitimini, yaşamları boyunca örgün eğitim sınıfında bulunmak olanağından yoksun kalmış kişilere (çiftçiler, işçiler gibi) hem kendi işlerinde hem de ulusal kalkınmada yararlı olabilecek bilgi ve becerileri kazandırma işi olarak tanımlamaktadır. Kaya (2010), Türkiye’de halk eğitimi ya da yetişkin eğitimi fikrinin bilgisizliğin yok edilmesi amacıyla harf devriminden sonra geliştiğini belirtmiştir. Halk eğitimi etkinliklerinin tarihsel gelişimi incelendiğinde ise; örgün eğitime paralel bir gelişme gösterdiği görülmektedir (Celep, 2003, s.87).

Halk eğitimin tarihsel gelişimi cumhuriyet öncesi dönem ve cumhuriyet dönemi olmak üzere iki bölümde incelenebilmektedir. Cumhuriyet öncesi dönemde halk eğitimi etkinlikleri şu şekilde özetlenebilir (Celep, 2003; Geray, 2002):

Medreseler

Medreseler, Selçuklu döneminden başlayarak toplumun gereksini olan öğretmen, kadı, imam, tıp doktoru, matematikçi ve din bilgini (ulema) yetiştiren, ilköğretimden yükseköğretime kadar kademeli eğitim veren dini temele dayalı örgün eğitim kurumları özelliğine sahipti. Ders programlarında, dini bilgiler yanında; dilbilgisi, mantık, matematik, metafizik, astronomi, tıp ve diğer konulara yer verilmiştir. Medreseler örgün eğitimin yanı sıra, medreselere bağlı olan kitaplıklar, bakımevleri, hastaneler aracılığıyla halka da yönelmiş birer eğitim ve yardım kurumu işlevini görmüştür.

Ahilik

Bir esnaf kuruluşu olan ahilik örgütü 13. ve 18. yy arasında etkin bir rol oynamıştır. Ahilik Anadolu esnafı arasında dayanışmayı, birliği, kardeşliği geliştirmede öncülük rolünü üstlenmiştir. Toplumsal kurumlar halinde etkinlik gösteren ahilik örgütü, Ahi adını verdikleri başkanlarının yönetiminde zorbaları yok etmek, yabancılara, gezgin ve konuklara ziyafetler verme ve toplumsal yardımlarda bulunma işlevlerini gerçekleştirmiştir.

Loncalar

18. yy’dan itibaren Ahilik örgütünün yerini alan loncalar, esnaf arasında birlik ve dayanışmayı sağlama işlevleri yanında, ticaret ahlakını koruyan, çırak, kalfa, usta yetiştiren, onlara işyeri açan bir eğitim kuruluşu kimliğini de kazanmıştır.

Ordu

Selçuklulardan itibaren ordu; gençleri, Acemi Oğlan Ocakları’nda yetiştiren bir kurum olarak da çalışmış ve Osmanlılar döneminde Acemi Oğlan Ocakları’ndan seçilen gençler Enderun okullarına aday gösterilmiştir.

Cumhuriyet döneminde halk eğitimi alanındaki tarihsel gelişme şöyle özetlenebilir (Celep, 2003; Kaya, 2010):

Halk Eğitimi Şubesi (1926)

Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde ilk halk eğitim birimi 1926’da “Halk Terbiyesi Şubesi” adıyla İlköğretim Genel Müdürlüğü’nde Talim ve Terbiye Dairesine bağlı olarak kurulmuştur. Bu şube daha sonradan kapatılmış, ancak 1952’de Yükseköğretim Genel Müdürlüğü’ne bağlanmıştır. Ardından tekrar İlköğretim Genel Müdürlüğü birimi olarak hizmet vermiştir. 1960 yılında ise genel müdürlük haline getirilmiştir.

Halk Derslikleri (1927)

1927’de Halk Derslikleri ve Halk Konferansları için çıkarılan yönetmelik, çeşitli nedenlerle hiç okuyamamış veya istediği öğretim derecesine erişememiş olanları, bir Cumhuriyet vatandaşının bilmesi gereken temel yurttaşlık bilgileriyle donatmak, ulusal kültür ve bilinci güçlendirmek görevini bu dersliklere yükliyordu.

Millet Mektepleri (1927)

1928 yılında yeni harflerin kabul edilmesiyle Atatürk'ün önderliğinde Millet Mektepleri açılmıştır. Bu konuda çıkarılan yönetmeliğe göre; köylerde 12-45, kentlerde 16-45 yaşları arasındaki herkesin okuma yazma belgesi alması zorunlu kılınmıştır. Kurslar, okullarda düzenlenmiş; okulu olmayan yerlere ise; gezici millet mektepleri gönderilmiştir. Bu okullar A ve B olmak üzere iki tür derslikten oluşmuştur. A dersliklerinde okuma, yazma; B dersliklerinde ise; hesap, kompozisyon, sağlık bilgileri ile yurttaşlık eğitimi verilmiştir. Bu süre 4 aydan oluşmuştur. 1928-49 yılları arasında yaklaşık 2 milyon kişi bu dersliklere devam etmiştir (Kaya, 2010).

Halk Okuma Odaları (1930)

Yurttaşların öğrendiklerini unutmamaları, okuma alışkanlığı ve zevki kazanmaları amacıyla 1930 yılında Halk Okuma Odaları açılmıştır. Bu odalardan önceleri yalnızca Millet Mekteplerine gidemeyenlerin yararlanmaları öngörülmüşse de sonradan herkese açık tutulmuştur.

Halkevleri ve Halk Odaları (1932)

Halkevleri okuma-yazma çalışmalarının yanı sıra Türk milliyetçiliğinin geliştirilmesi ve Türk kültürünün oluşmasında etkili olduğu belirtilmektedir (Kaya, 2010). Halkevleri, halk dershaneleri, kurslar, kitaplıklar, yayım, köycülük, dil ve yazım, tarih, müzik, sosyal yardım, spor ve güzel sanatlar konularında etkinlik göstermişlerdir. 1933 yılında yürürlüğe giren 2287 Sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Merkez Örgütü ve Görevleri ile ilgili Kanunla Halkevlerinin yürüttüğü etkinlikler İlköğretim Genel Müdürlüğüne devredilmiştir. Bunun yanı sıra halk odalarının ise; köylerde bulunduğu, fakat çok fazla yaygınlaşmadığı görülmektedir. Kaya (2010) halk evleri ve odalarının Türkiye'de yetişkinler eğitimine yararlı katkılarda bulunduğunu ifade etmektedir.

Köy Eğitim Kursları (1936) ve Köy Enstitüleri(1942)

Köy eğitimci ve öğretmenlerine okuldaki görevlerinin yanı sıra, halkı eğitmek yetiştirmek görevi de verilmiştir. Köyü, köy kökenli önderlerin öncülüğünde kalkındırmaya yönelik Köy Enstitüleri, halk eğitimi alanında da etkili olmuştur. Öğretmen, köy halkının mutluluğunu artırmak, mutsuzluğunu gidermek için önlemler almakla görevli kılınmıştır. Köylerin ortaklaşa tarım araçları ve taşıtlarını edinmelerine, her türlü kooperatif kurup işletmelerine önderlik etmesi öngörülmüştür. Öğretmen, salt okul içi çalışma yapmakla sınırlandırılmamış, aksine çevreye, yetişkinlere de yönelmekle görevlendirilmiştir. Köy Enstitüsü kökenli öğretmenler, köylerde halk eğitimi ve toplum kalkınması alanında önemli çalışmalarda bulunmuşlardır.

1950 yılından sonra yetişkinler eğitimi programlarına yeterince önemin verilmediği belirtilmekte, fakat 1953 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından halk sınıflarının açıldığı görülmektedir. Bu kurslarda yalnızca okuma-yazma, aritmetik, basit yurttaşlık bilgisi öğretmenin amaçlandığı görülmektedir (Kaya, 2010).

Halk eğitimi etkinlikleri 1960 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü'nün kurulması ile düzenli bir yapıya kavuşturulmuş; daha sonra bu müdürlük 1964 yılında Köy İşleri Bakanlığı'na bağlanmıştır. 1967 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na iade edilmiş ve Kültür Müsteşarlığına bağlanmıştır. Kültür Müsteşarlığının Kültür Bakanlığı kurulunca bu bakanlığa devredilmesi sonucunda Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü 1971 yılında Milli Eğitim Başmüsteşarlığına bağlanmıştır. 1977 yılında Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü'nün örgütsel yapısında yapılan değişiklik nedeniyle Mesleki ve Teknik Eğitim Öğretim Müsteşarlığına bağlı Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü adı altında tekrar düzenlenmiştir. Son olarak 1983 yılında iki genel müdürlüğün birleşmesi ile Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü adını almıştır (Celep, 2003).

Kalkınma Planlarında Halk Eğitimi

Duman (2007)'a göre beş yıllık kalkınma planlarında yetişkin eğitiminin durumu; 1963- 2005 yıllarını kapsayan 8 adet beş yıllık kalkınma planının her birinde halk eğitimi(yetişkin eğitimi) konusuna değinilmiştir. “Örneğin; Birinci beş yıllık kalkınma planında (1963- 66) halk eğitimi toplum kalkınması içerisinde ele alınmış, toplum kalkınması geniş halk kitlelerinin eğitimini sağlamak

açısından önemli görülmüştür. İkinci planda (1968- 72) ise yetişkin eğitimi konusu yaygın eğitim başlığı altında ele alınmış; kadınların eğitimi ve okuma – yazma eğitimine büyük bir öncelik verilmiştir. Beşinci planda (1985 – 89) örgün ve yaygın eğitimin bütünleştirilmesi önerilmiş, yaygın eğitim kurumlarının yetişkinlere yaşam boyu eğitim sunan kurumlar olarak yeniden tanımlanması gereğine işaret edilmiştir. Altıncı planda (1990 – 94) yaygın eğitimin, piyasanın gereksinim duyduğu insan kaynaklarının yetiştirilmesine dönük olarak planlanması gerektiği ve bunun için bütçeden eğitime ayrılan yatırım ödeneklerinin en az %7,5'inin yaygın eğitime ayrılması öngörülmüştür. Yedinci planda (1996 – 2000) ise yaygın eğitimin nicelik ve nitelik olarak gelişimlere, ekonomik büyüme ve toplumsal gelişmenin önemli bir ögesi olan insan gününün yetiştirilmesi gereği üzerinde durulduktan sonra; örgün ve yaygın eğitim kurum ve programları arasında her aşamada yatay ve dikey geçişlere olanak veren esmek bir yapının oluşturulmasının önemi vurgulanmıştır. Bunlara ek olarak, eğitim ve öğretiminin tamamlayarak yaşama atılan veya herhangi bir nedenle okuldan ayrılan herkese yaşamlarının her döneminde kendi ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bilgi ve becerilerini geliştirme olanaklarının sağlanması gerektiği ifade edilmiştir”.

Milli Eğitim Şuralarında Halk Eğitimi

Türkiye’de ilk olarak Heyet-i İlmiye toplantılarında halk eğitimi konusu ele alınmıştır. ”Halk eğitimi için yüksek programların değil, halkın daha çok ihtiyaç duyduğu ve istediği lisan, din ve hesap gibi derslerin okutulmasıyla yetinilmesini, halk eğitiminin ancak bu şekilde sağlanabileceği, köylü ve kentlilerin ihtiyaçlarının farklı olması sebebiyle ilkokul programlarının buna göre ayrı ayrı düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir.”

Milli Eğitim Şuralarının birincisi 1939 yılında toplanmıştır ve bu şurada halk eğitimine değinilerek, fakültelerin halk evleriyle yakın ilişkiler kurmaları ve Anadolu’da üniversite haftaları düzenlenerek yetişkinlerin eğitilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur (Serençelik, 2005).

IV. Milli Eğitim Şurası (22 – 31 Ağustos 1949)

Bu şurada demokrasi eğitimi üzerinde durulmuş, halkın bu konuda okul dışında eğitilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu nedenle Milli Eğitim Bakanlığı merkez teşkilatında halk eğitimi için bir birim kurulması önerilmiştir (Serençelik, 2005).

VI. Milli Eğitim Şurası (18 – 23 Mart 1957)

Halk eğitimi ilk olarak bu şurada ayrıntılı ele alınmıştır. Şurada, halk eğitiminin amaçları, ilkeleri, yöntem ve araçları ile bunu yürütecek örgün ve örgütte çalışacak olan personelin yetiştirilmesi üzerinde durulmuştur.

VII. Milli Eğitim Şurası (5 – 15 Şubat 1962)

Bu şurada, halk eğitiminin tanımı ve amaçları, halk eğitiminin konuları, halk eğitiminde iş birliği, iş bölümü ve çalışma planları, halk eğitimi merkezleri, halk eğitimi odaları, halk eğitimi yayınları, halk eğitiminde tesis ve araçlar, kanun ve yönetmelikler, genel konular ve öncelikle ele alınması gereken işler gibi konularda koordinasyon grubunca hazırlanan ve Millî Eğitim Şûrasınca bazı eklemelerle kabul edilen teklifler uygun görülmüştür. Bu tekliflere göre gerekli çalışmalar Halk Eğitimi Genel Müdürlüğüne yürütülmelidir. Kararlarının alındığı görülmektedir (MEB, 2010).

IX. Milli Eğitim Şurası (24 Haziran – 4 Temmuz 1974)

Bu şurada mesleki eğitim ve yetişkin eğitiminin sürekliliği üzerinde durulmuştur. “Fertlerin genel ve mesleki eğitimlerinin hayat boyunca devam etmesi esastır. Gençlerin eğitimi yanında, hayat ve iş alanlarına olumlu bir şekilde uymalarına yardımcı olmak üzere, yetişkinlerin sürekli eğitimini sağlamak için gerekli tedbirleri almak da bir eğitim görevidir” (MEB, 2010)

X. Milli Eğitim Şurası (23 - 26 Haziran 1981)

Halk eğitimin, örgün eğitimi tamamlayan bir sistem olarak geliştirilmesi görüşü benimsenmiştir. Olanakları yeterli düzeyde bulunan temel eğitim okullarında, mezunları ve yetişkinleri bir mesleğe

hazırlayıcı kurslar açılması ve diğer yaygın eğitim etkinliklerine yardımcı olunması” kararı alınmıştır (MEB, 2010).

XI. Milli Eğitim Şurası (8 - 11 Haziran 1982)

Bu şurada halk eğitimi merkezlerinde görevlendirilecek uzmanların ve diğer personelin sayıları, nitelikleri ve branşları üzerinde durulmuş; bunun yanı sıra temel eğitim öğretmenin halk eğitimindeki yeri ve görevleri belirtilmiştir (MEB, 2010).

XII. Milli Eğitim Şurası (18 - 22 Temmuz 1988)

Bu şurada halk eğitimiyle ilgili olarak aşağıdaki kararlar alınmıştır (Celep, 2003; MEB, 2010):

- Örgün ve yaygın eğitim kurumlarını gece, hafta sonu ve yaz tatillerinde her türlü olanakları ile eğitim ve öğretim hizmetine açık tutulması,
- Yaygın eğitimde gereksinme duyulan öğretmenlerin yetiştirilmesi için yeni programların açılması,
- Halk eğitimi merkezlerindeki araç, gereç, donanım gereksinimlerinin çağdaş teknolojiye uygun olarak yenilenmesi ve geliştirilmesi,
- Kırsal kesim ve göçer ailelerin eğitimi için özel olarak yaygın eğitim programlarının hazırlanması.

XIII. Milli Eğitim Şurası (15 - 19 Ocak 1990)

Cumhuriyet tarihinde ilk kez halk eğitimi ile ilgili konular geniş boyutu ile bu şurada ele alınmıştır. Şurada yalnızca halk eğitimi konusu ele alınmıştır. Halk eğitimiyle ilgili sorunlar tartışılmış ve ülkenin gereksinimlerine daha iyi yanıt verebilecek bir halk eğitimi sisteminin kurulmasına temel oluşturacak kararlar alınmıştır. Şurada aşağıdaki kararlar alınmıştır (MEB, 2010):

- Ülkemizde bir “Milli Eğitim Terimleri Sözlüğü” hazırlanmalıdır. Bu sözlükte, yaygın eğitim alanında gelişen, uluslararası terminolojiyi de dikkate alacak şekilde bir yaygın eğitim bölümü yer almalıdır.
- Sosyal kültürel kurs programları içinde sanat eğitimine, demokrasi ve çevre konusuna ağırlık verilmez.
- Yaygın eğitimin kapsamı, hedef kitlesi açısından oldukça geniş tutulmalıdır. Halkın yaygın eğitime katılması hususunda motivasyonu sağlanmalıdır.
- Yaygın eğitimde alınan belgelerin örgün eğitimdeki denklikleri belirlenerek, iki sistem arasında yatay ve dikey geçişler sağlanmalıdır.
- Yaygın eğitimde kazanılan bilgi ve becerilerin bireyin güncel yaşamında fonksiyonel olmasını sağlayıcı tedbirler alınmalıdır.
- Yaygın eğitim hizmetine duyulan ihtiyacın gerçekçi bir biçimde belirlenebilmesi için ulusal ve yerel düzeyde araştırmalar yapılmalıdır.
- Halk Eğitimi Merkezleri yalnız kurs açılan bir yer değil, yetişkinlerin bulunduğu, çeşitli sosyal ve kültürel etkinliklerin sürdürüldüğü, ortak sorunlara çözüm yollarının aranacağı ortamları sağlayan toplum merkezleri haline dönüştürülmelidir. Bu konuda yerel yönetimlerin desteği sağlanmalıdır.
- Yaygın eğitimi gerçekleştiren kurumlar arasında organizasyon ve iş birliğinin sağlanabilmesi ve bu konuda yaygın eğitimdeki gelişmeleri de dikkate alan kapsamlı bir yasanın çıkarılmasının gerektiği karara bağlanmıştır.
- Halk Eğitimi Başkanları ile Halk Eğitimi Merkezi Müdürlerinin görev, yetki ve sorumlulukları yeniden belirlenmeli ve yönetmelik hükümlerine bağlanmalıdır. Bu görevlilerin yetkileri mahalli ihtiyaçlara cevap verebilecek ve mahalli kaynakları kullanabilecek şekilde arttırılmalıdır. Halk Eğitimi Merkezleri; program geliştirme, uygulama, değerlendirme gibi alanlarda daha geniş serbestlik içinde çalışabilmelidirler.

- Yaygın eğitimle ilgili tüm personelin kadro, unvan ve çalışma şartlarının iyileştirilmesi ayrı bir konu olarak ele alınmalı ve düzenlenmelidir.
- Yaygın eğitim kurumlarında çalışan personel için, bu kurumlardaki çalışma şartları da dikkate alınarak ve hizmeti cazip hale getirecek yeni bir ücret sistemi belirlenmelidir.
- Üniversitelerle iş birliği yapılarak il ve ilçelerde usta öğreticilik kursları verecek, yeterli sayı ve nitelikte eğitici personel yetiştirilmelidir.
- Bütün kurum ve kuruluşlar, yaygın eğitim hizmetlerindeki personelde, mesleki yeterlilik yetiştiren eğitimi alanında formasyon (androgöjik formasyon) aramalıdır.
- Kadrosuz usta öğreticilerin 657 sayılı Devlet Memurları Kanunun 4/C. maddesine göre "geçici personel" statüsünde çalıştırılması sağlanmalıdır.

XIV. Milli Eğitim Şurası (27 – 29 Eylül 1993)

Bu şurada, Ortaöğretimin kendi içinde ve yaygın eğitimle yatay ve dikey geçişlere imkân verecek düzenlemeler yapılacaktır. Mesleki ve teknik eğitime ağırlık verilecektir. Yaygın eğitimde radyo ve T.V.kullanımı belli esaslara bağlanılacaktır kararı alınmıştır (MEB, 2010).

XV. Milli Eğitim Şurası (13 – 17 Mayıs 1996)

Halk eğitim merkezleri, çıraklık eğitimi merkezleri, kız meslek liseleri, ticaret meslek liseleri, otelcilik turizm meslek liseleri, endüstri meslek liseleri gibi kurumlarda yapılan benzer hizmetler, bir bütünlük içerisinde ele alınmalı, il ve ilçe düzeyinde yeniden yapılandırılmalıdır. Halk eğitimi merkezlerinde araştırma, geliştirme hizmetlerini yürütmek üzere uzman ve uzman yardımcıları kadroları oluşturulmalıdır. Halk eğitim yönetici ve uzmanları tam zamanlı, öğretmenler ise yarı zamanlı, sözleşmeli statülerde istihdam edilmelidir. Çıraklık ve yaygın eğitim ile mesleki örgün eğitim programları arasında yatay ve dikey geçişlere imkân verecek bir uyum sağlanmalıdır. Radyo, TV. vb. kitle iletişim araçları ve açık öğretim yöntemleri, yetişkin eğitimlerinde de daha etkin kullanılmalı ve yetişkinler eğitimi televizyonu faaliyete geçirilmeli, bu yolla bireylerin kendilerini eğiten; geliştirme bilinci ve sorumluluğunun kazandırılması yanında ailenin eğitimine önem verilmelidir. Yaygın eğitim kurumlarına öğretmen olarak atanacaklarda yetişkin eğitimi alanında öğretmenlik formasyonu alma şartı aranmalı, hâlen çalışmakta olanlara da üniversitelerin halk eğitimi bölümlerince formasyon kursları açılmalıdır. Yaygın eğitime daha çok katılımın sağlanabilmesi için, şartları müsait olan halk eğitim merkezlerinde kreş, ana sınıfı açılmak suretiyle çocuğun ve annenin birlikte eğitimi sağlanmalıdır.” kararları alınmıştır (MEB, 2010).

XVII. Milli Eğitim Şurası (13 – 17 Kasım 2006)

Okulların, halk eğitim merkezlerinin fiziki yapı ve donanım yetersizlikleri giderilmeli ve bu kurumlara mali destek sağlanmalıdır. Yükseköğretim Kurulunun 1997 yılında kaldırdığı yetişkin eğitimi lisans programları yeniden açılmalıdır. Özel öğretim kurumlarının, mesleki ve teknik eğitim ile yaygın eğitim alanlarında da eğitim sunmaları sağlanmalıdır kararları alınmıştır (MEB, 2010).

Halk Eğitiminin Yapısı ve İşlevleri

Yetişkin eğitiminin hedef kitlesi; yaş, eğitim düzeyi, öğrenme isteği, cinsiyeti ve farklı gereksinimleri olan kişilerden oluştuğu için çok geniştir ve bu nedenle heterojen bir özellik göstermektedir. Diğer yandan, toplumun farklı kesimlerinden (köylü, kentli, işçi, işveren, çiftçi, esnaf, ev hanımı, serbest meslek vb.) oluşan hedef kitlenin değişik beklenti ve gereksinimlerinden dolayı yetişkin eğitimi etkinlikleri çok geniş bir alanı kapsamaktadır (Celep, 2003). Yaş, fiziksel, sosyo-ekonomik, toplumsal yapı açısından farklılıklar taşıyan bu geniş kitleyi oluşturan bireylerin halk eğitimi (yetişkin eğitimi) açısından önemli özelliği okul dışında bulunmaları olarak ifade edilmektedir. Bir eğitsel çalışmanın halk eğitimi sayılabilmesi için aşağıda verilen koşulların gerçekleşmesi gerekmektedir (Celep, 2003; Geray, 2002):

1. Eğitimin, işi okula gitmek olmayan, fakat toplumda sorumluluk yüklenmiş veya yüklenmeye elverişli durumda olan yetişkinlere, okul çağındakilere okul dışında verilmesi,

2. Bireylerin yeteneklerini, tutumlarını ve davranışlarını geliştirmek amacıyla öğrenci-öğretici ilişkisinin kurulması,
3. Öğrenci-öğretici ilişkisinin düzenli ve tasarlanmış bir yapıda olması gereklidir.

Yukarıda belirtilen koşulların yanı sıra halk eğitimin temel işlevleri ise şu şekilde sıralanmaktadır (Celep, 2003):

- Mesleki bilgi ve beceri kazandırma,
- Kişisel gelişmeyi sağlama,
- Toplumsallaşmayı sağlamadır.

Halk Eğitim Programlarının İçeriği

Halk eğitiminde hedef grupların ve gereksinimlerin farklılığı nedeniyle, halk eğitimi etkinlikleri çok farklı alanları içerir. Halk eğitimi amaçlarının ve temel görevlerinin gerçekleştirilebilmesi için şu tür etkinlikler düzenlemeyi gerektirir (Celep, 2003):

Temel Eğitim

Okuma-yazma öğretiminin yanı sıra, örgün eğitimden yararlanma olanağı bulamayanları yeterli eğitsel düzeye getirme amacına dayanmaktadır. Bireylerin en alt düzeyde gereksinme duydukları ve günlük yaşamlarında sürekli yararlandıkları temel bilgi ve beceriler(okuma-yazma, aritmetik, ev yönetimi, fen, sağlık, yurttaşlık ve meslek bilgi gibi) temel eğitimin içeriğini oluşturmaktadır.

Akademik Halk Eğitimi

Zamanında örgün eğitime devam edemeyen bireylere belli bir eğitim kurumu diploması kazandırmak için yapılan eğitsel etkinlikler olarak ifade edilmektedir. Bu eğitimle belli bir eğitim kurumunu tamamlayan fakat, bir üst öğrenime devam etme olanağı bulamayanlar ile öğrenim çağında belli bir okulu bitiremeyenlere diploma sağlamak amacıyla verilen eğitimdir. Bireyin, ilköğretim, ortaöğretim, lise ya da yükseköğretim bitirmesi ön planda olduğu görülmektedir. Bu, okul çağında iken kaçırılan fırsatı, yetişkinlik çağında bir kez daha kullanmaya yarayabilir. Ancak, bu eğitim, örgün eğitimin yerini almamalı, onunla bütünleşmelidir. Okul dışı bitirmeler buna örnek olarak verilebilir.

Genel Kültür

Belli bir temel eğitime sahip olan bireylere ekonomi, sosyoloji, anatomi, hukuk, yönetim ve güzel sanatlar gibi bireyleri belli konularda aydınlatıcı alanları içermektedir. Bu tür eğitim, doğrudan bireylerin gereksinimlerine göre düzenlenmiş halk eğitimi programları aracılığı ile yürütüleceği gibi, konferans, panel, açık oturum ve yayın yoluyla da yapılmaktadır.

Demokrasi ve Yurttaşlık Bilgisi

Bireylerin temel hak ve sorumluluklarını tanıması, sorunların çözümünde yeterli duruma gelmesi, demokrasi eğitiminin temelini oluşturur. Demokratik bir toplumda, bireylerin etkin duruma gelmesi, o ülke yönetiminin etkinliğini artırmaktadır. Bireylerin temel hak ve sorumlulukları ile üstlendikleri görevlerinin bilincinde olması, toplumda kendi kendine kontrolü sağlar. Bu durumda bireyler, birbirlerini ve yönetimi denetleme gücüne kavuşacağından, devlet hizmetlerinin daha etkili yürütülmesine olanak sağlanmaktadır. Bu nedenle, toplumdaki bireylere anayasa ve yasalardan kaynaklanan temel hak ve sorumluluklarının neler olduğuna yönelik olarak eğitsel etkinlikler düzenleme gereği vardır. Bireylerin kamusal, siyasal işlere ilgisinin artırılması, siyasal sürece bilinçle daha geniş ölçüde katılması amacı güdülmektedir. Demokraside, halkın karar verme sürecine katılması büyük önem taşıdığından, bu katılmanın bilinçli olarak gerçekleştirilmesi, ancak eğitim yoluyla olanaklı olduğu belirtilmektedir.

Ev Yönetimi

Bu eğitim; çocuk bakımı, aile üyelerinin birbirleriyle ilişkileri ve rolleri, eşler arası ilişki gibi değişik konularda yapılmaktadır. Kadınların eğitsel düzeylerinin, toplumsal saygınlığının az olduğu toplumlar için, bu alandaki eğitimin ayrı bir önemi vardır. Özellikle ülkemizde kadın nüfusun eğitiminin düşüklüğü ve kırsal kesimlerde ataerkil aile yapısından dolayı, kadınlar aleyhine gelişen bir durum söz konusudur. Kırsal ve gecekondu kesiminde kadının toplumsal statüsünün güçlendirilmesi ve erkeğin ailede ortak sorumluluk alabilmesi, bu konuda düzenlenecek halk eğitimi etkinliklerine bağlıdır.

Mesleki ve Teknik Eğitim

Halk eğitiminin en önemli amaçlarından birisi de bireye belli bir mesleki bilgi ve beceri kazandırmak suretiyle bir meslek sahibi olmasını sağlamaktır. Diğer yandan, belli bir mesleki eğitime sahip olanlara da meslekleri ile ilgili bilimsel ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak yeni bilgi ve beceriler kazandırmaya yönelik eğitim de bu gruba girmektedir.

Güzel Sanatlar Eğitimi

Bireyin; müzik, güzel sanatlar, edebiyat, sanat ve el sanatları gibi yaratıcı ve eğlendirici amaçlarla öğrenmek istediği her çeşit kültürel konuları içeren programlar olarak ifade edilmektedir. Ayrıca, güzel sanatların belli bir dalında yeteneğe sahip olan ancak, örgün eğitimde bunu geliştirme olanağı bulamayanların, bu alanda düzenlenecek halk eğitimi etkinliklerine katılması suretiyle kendilerini geliştirmelerine ortam hazırlanmaktadır. Müzik, resim, oyun ve benzeri olanaklarla güzel sanat yapıtlarını anlamaya, sevmeye ve uygulamaya yardımcı nitelikteki bir eğitimi söz konusudur. Örneğin, bir bireyin müzik yapıtını dinlemesine, bilinçli olarak kavramasına, böylece buna karşı ilgisini, sevgisini artırmaya yönelik bir eğitsel çalışmayı içermektedir.

Sosyal Hizmetler Eğitimi

Özellikle gelişmiş sanayi toplumlarında bu tür halk eğitimin önemi daha da artmıştır. Yaşlıların, hastaların, sakatların ve suçluların topluma uyumunu kolaylaştırmak; içinde bulundukları psikolojik ve fiziksel koşullardan kaynaklanan olumsuzlukların bireye olan etkisini en aza indirmeye yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Yaşlı ve sakatların korunması, uygun yaşam kurallarının sağlanması, suçlu çocukların yeniden topluma kazandırılmasına dayalı olarak bu tür grupları içine alan halk eğitimi etkinlikleri düzenlenmektedir. Ülkemizde, bu tür halk eğitimi etkinliğinin yok denecek kadar az olduğu söylenebilir.

Toplum Eğitimi

Küçük toplumların veya yerel toplulukların sorunları ile ilgilenmelerine, bunları benimsemelerine, devletle sıkı işbirliğinde bulunmalarına, kendi aralarında örgütlenmelerine ve sorunlarını çözmelerine eğitsel yollarla yardımcı olmaya dayalı bir eğitim olarak ifade edilmektedir. Toplum eğitimi ile toplumlarda var olan ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel kurumların geliştirilmesine ve o topluluğun veya yerel toplumların kalkınmalarında önderlik işlevi gerçekleştirilir. Bu yolla yerel toplumların kendi olanak, kaynak ve işgüçlerini, devletin olanak ve kaynakları ile birleştirerek kalkınmalarına destek sağlanır. Bu tür eğitim, toplumun kalkınmasını sağlamaya yönelik olduğundan, 'toplum kalkınması' olarak da ifade edilmektedir.

Halk eğitimi programında bulunması gereken basamaklar şunlardır (Geray, 2002):

- Yetişkinlerin eğitsel gereksinimlerinin saptanması,
- Amaçlarının saptanması,
- Öğrenim etkinliklerinin düzenlenmesi,
- Uygulama,
- Çalışmaların değerlendirilmesi.

Türkiye’de Halk Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Türkiye’de halk eğitiminin tarihi incelendiğinde Kaya (2010)’nın da belirttiği gibi, 1932-1947 yıllarında açılan Halkevi’leri ve Halkodalarının yetişkin eğitimi içeriğinin genişletilerek yalnızca okuma-yazma öğrenme değil, Türk milliyetçiliği ve kültürünün de oluşturulmasına katkı sağladığı görülmüş; fakat toplumsal, siyasi ve ekonomik nedenlerle halk eğitime gereken desteğin daha sonra sağlanamadığı görülmektedir.

Cumhuriyetten sonraki yıllar incelendiğinde, genel olarak halk eğitimine önem verilmesinin nedeni; toplumsal reformlara Türk toplumunun adapte olmasının sağlanması olarak ifade edilmektedir (Kaya, 2010). Buna rağmen halk eğitiminden anlaşılanın okuma-yazma, aritmetik ve basit yurttaşlık bilgisi olduğu görülmektedir.

Halk eğitimi kalkınmada önemli faktörlerden biri olarak nitelendirilmektedir. Fakat Türkiye’de halk eğitimi okuma-yazma öğretimi dışına çıkarılmadığı için üretime dönük, ekonomi ve kalkınmaya dönük herhangi bir işlevinin olmadığı görülmektedir. Günümüzde sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmeler kalkınmaya yön vermekte ve dolayısıyla yetişkinlerin eğitiminin kapsamı da bu doğrultuda okuma-yazma öğretimi, basit yurttaşlık bilgisi ve aritmetikten çok, kalkınmayı destekleyen yetişkin eğitimlerinin verilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda yetişkinler farklı alanlarda açılan mesleki ve sosyal kültürel kurslara katılmaya teşvik edilmelidir.

Halk eğitiminde yer alan sertifika programlarının sayısı oldukça fazla olduğu görülmekte; fakat bu konuda halkın çok fazla bilgi sahibi olmadığı görülmektedir. Sertifika programlarının içerikleri öncelikle il bazında, daha sonra Türkiye genelinde topluma tanıtılmalı ve halkın ülke kalkınmasına etkin olarak katılımı sağlanmalıdır.

Bu çalışmada, yukarıda belirtilen sorunların yanı sıra halk eğitiminde karşılaşılan sorunlar ile ilgili halk eğitimi konusunda çalışmalar yapan bir öğretim üyesinin ve 25 yıldır Türkiye’de birçok halk eğitim merkezinde görev yapan bir halk eğitim müdürünün görüşleri alınmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda halk eğitiminde karşılaşılan sorunlar altı başlık altında toplanmaktadır:

1. Bütçe Yetersizliği
2. Fiziki şartların Yetersizliği
3. Personel Yetersizliği
4. Örgün ve Yaygın Eğitim İlişkisinin Yetersiz Olması
5. Program İçeriklerinin Yetersizliği
6. Açılan Kursların İşlevsel Olmaması

Halk Eğitimine Ayrılan Bütçenin Yetersizliği

Yapılan görüşmeler sonucunda Türkiye’de halk eğitimine ayrılan bütçenin yetersiz olduğu belirtilmiştir. Halk eğitim faaliyetleri kapsamında açılan sertifika program sayılarının az olmasının nedeni bütçe yetersizliği olarak belirtilmiştir. Türkiye’de Halk Eğitimi Merkezlerine ayrılan bütçenin Milli Eğitim Bakanlığı’na ayrılan bütçenin %5’i kadar olduğu ifade edilmiştir. Bu doğrultuda halk eğitiminin etkili bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için Halk Eğitim Merkezlerine ayrılan bütçenin artırılması gerektiği önerilebilir.

Halk Eğitiminde Fiziki Şartların Yetersizliği

Yapılan görüşmeler sonucunda genel olarak halk eğitim merkezlerine tahsis edilmiş, fiziki şartları mükemmel olan, öğretim ve etkinlik alanları yeterli ve amaca uygun olan hizmet binalarının olmadığı ifade edilmiştir. Genel olarak eğitim ihtiyacı olan bireylere okulların bodrum katlarının, diğer kamu kuruluşlarının kullanmadıkları sağlıklı yerlerinin tahsis edildiği belirtilmiştir. Bunlar gibi sağlıklı yerlerde eğitimin yapılmasının, eğitim ihtiyacı olan yetişkinleri ürküttüğü ve yapılan halk eğitim kurslarının amacına ulaşmadığı belirtilmiştir. Bu doğrultuda halk eğitim merkezi binalarının halk eğitim kapsamında yer alan program içeriklerine uygun bir şekilde, eğitimin amacına uygun olarak düzenlenmesi, bu doğrultuda yetişkin eğitime gerekli önemin verilmesi gerektiği önerilmektedir. Halk eğitim merkez binalarının halkın ilgi, ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde fiziki

koşullara sahip olması için öncelikle ekonomik bir katkının sağlanması, halk eğitimine gerekli bütçenin ayrılması gerekmektedir.

Personel Yetersizliği

Yapılan görüşmeler sonucunda halk eğitim merkezlerinde gerekli yardımcı personelin olmadığı, bunun yanı sıra derslerin dışarıdan görevlendirilen öğretmenlerle yürütüldüğü ve halk eğitim etkinliklerini bu konuda uzmanlaşmış kişiler tarafından yürütülmediği ifade edilmiştir. Halk eğitimi kapsamında yer alan kursların birçoğunun bina yetersizliği sebebiyle okullarda ya da diğer kamu kuruluşlarında yapılması yardımcı personele olan ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır. Yapılan görüşmelerde halk eğitim faaliyetlerinin diğer kamu kuruluşlarında yapılması dışarıdan bir yardımcı personelin görevlendirilmesine neden olduğu ve bunun da halktan “katkı payı” adı altında bir ücret alınmasına neden olduğu ifade edilmiştir. Türkiye’de ücretsiz olarak nitelendirilen halk eğitim faaliyetlerinden halktan bir ücret istenmesi yetişkinlerin halk eğitimine yönelik faaliyetlerinden uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Halk eğitiminde karşılaşılan bu sorunun da yine bütçe yetersizliği ile bağdaştırılabileceği görülmektedir. Bu doğrultuda halk eğitiminin alanında uzman olan kişilerce halk eğitim faaliyetlerinin planlanması ve yürütülmesi, eğitimleri veren kişilerin halk eğitim merkezleri kapsamında yer alan programlarda uzman kişiler olarak bakanlık tarafından atanması, yardımcı personel eksikliğinin de bu doğrultuda çözülmesi önerilebilir.

Örgün ve Yaygın Eğitim İlişkisinin Yetersiz Olması

Yapılan görüşmelerde yaygın eğitimin, örgün eğitimden kopuk, ayrı bir sistem özelliği gösterdiği ve bu nedenle kaynakların etkili ve verimli olarak kullanılamadığı ifade edilmektedir. Bu doğrultuda örgün eğitimle yaygın eğitim arasında yatay ilişkiler kurulmalıdır.

Program İçeriklerinin Yetersizliği

Yapılan görüşmeler sonucunda halk eğitimi kapsamında yer alan programların içerikleri incelendiğinde, bireylerin yaşam boyu eğitiminin sağlamadığı ve eğitimin daha çok dönemsel kurslar şeklinde yürütüldüğü belirtilmiştir. Bu sorunun çözümüne yönelik olarak sistematik ve yaşam boyu öğrenmenin desteklendiği programların (emeklilik oryantasyon programı gibi) halk eğitimi programlarında yer alması önerilebilir.

Açılan Kursların İşlevsel Olmaması

Yaygın eğitim kapsamında yer alan kursların işlevsel olmadığı bu görüşmelerde ifade edilmiş; halk eğitim kapsamında yer alan kursların daha çok hobi amaçlı olduğu belirtilmiştir. Bu bulgu, Türkiye genelinde açılan halk eğitim kurslarına kadınların daha çok katılması ve Türkiye genelinde açılan halk eğitim kurslarından sosyal kültürel kurslara kadınların daha fazla katılması ile paralellik göstermektedir. Bunun yanı sıra yapılan görüşmelerde, aile içi şiddet gören, anne-babası ile sorun yaşayan kızların halk eğitim merkezlerindeki faaliyetlere daha fazla katıldığı; bu doğrultuda halk eğitim merkezlerinin bir rehabilitasyon merkezleri olarak da görüldüğü ifade edilmiştir. Bu doğrultuda halk eğitim merkezlerinin bir hobi merkezi olmaktan çıkarılıp, bireylerin hayatını kolaylaştıracak yeni kursların(anne-baba eğitimi gibi) açılması gerektiği önerilebilir.

SONUÇ

Günümüzde teknoloji, ekonomi, sosyal ve siyasi alandaki gelişmeler değişim göstermektedir. Türkiye bu gelişmeler doğrultusunda hızla bir kalkınma ve sanayileşme sürecine girmektedir. Türkiye’de ve Dünya’da değişim gösteren bu süreçte yetişkinlerin eğitimine gerekli önemin verilmesi gerekmektedir. Halk eğitimin kapsamında yer alan meslek kursları, okuma-yazma kursları ve sosyal kültürel kursların yetişkinlerin eğitiminde ve dolayısıyla kalkınmanın sağlanması açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

Yetişkin eğitimi, yetişkinlerin toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişimlerini sağlayıcı nitelikte düzenlenmelidir. Gelişmiş ülkelerin ekonomik gelişmelerinde en önemli unsur yetişkin eğitimi, yani halk eğitimidir (Ural, 2007). Dolayısıyla ekonomik açıdan büyümenin sağlanması, toplumun kültürel

gelişimlerinin sağlanması ve Türkiye'nin gelişmiş ülkeler arasında yer alması için halk eğitimine de gereken önemin verilmesi gerekmektedir.

Ülkemizde yetişkin eğitimi nüfusumuza oranla yaklaşık %3 civarındadır. Bu oranın artmasına yönelik halk eğitimi kapsamında yapılan veya yapılacak olan çalışmalar halkın ilgisini çekecek, onların kültürel, toplumsal, ekonomik açıdan gelişmelerini sağlayacak şekilde düzenlenmeli ve bu doğrultuda halk eğitimine gereken önem verilmelidir.

Son yıllarda halk eğitimi, okuma-yazma bilmeyenleri okur-yazar yapmaya, mesleki ve teknik kurslarıyla istihdam alanı yaratmaya başlamıştır. Bu özelliklerin yanı sıra halk eğitimi kapsamında işletmelerin ihtiyacı olan ara elemanların yetiştirilmesine yönelik programların düzenlenmesi gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ada, S. (2002). Halk Eğitim Merkezlerindeki Kurslara katılan Bayan Kursiyerlerin Çevre ve İnsan Sağlığı İle İlgili Uygulamalarının Saptanması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 17, 6-10.
- Celep, C. (2003). *Halk Eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Duman, A. (2007). *Yetişkinler Eğitimi*. (2. Baskı). Ankara. Ütopya Yayınevi.
- Geray, C. (2002). *Halk Eğitimi*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Güler, B. (2004). *Avrupa Birliği'nin Yetişkin Eğitimi Programı Grundtving Çerçevesinde Halk Kütüphanelerinin Yeri ve Önemi*. Yüksel Lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, Y. K. (2010). İnsan Yetiştirme Düzenimiz: Politika-Eğitim- Kalkınma. Ankara: Pegem Akademi.
- Kurt, İ. (2000). *Yetişkin Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- MEB, (1992). *Çıraklık ve Yaygın Eğitimde Gelişmeler*, Ankara: MEB
- MEB. (2010). *Milli Eğitim Şuraları*. <http://ttkb.meb.gov.tr/www/suralar/dosya/12>. 28.12.2010 tarihinde alınmıştır.
- MEB, (2006). *Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği*. Ankara. MEB
- MEB, (2006). *Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğüne Bağlı Halk Eğitimi Merkezlerindeki Yöneticiler Dışında Görevli Diğer Personelin Görev, Yetki ve Sorumlulukları ile Belge ve Değerlendirmelere İlişkin Yönerge*. (4235 Sayılı). Ankara MEB.
- Özoğul, S. (2003), *Halk Eğitim Merkezlerinde Uygulanan Genel Kültür Programlarında Model Oluşturmaya Yönelik Bir Çalışma: Beşiktaş Halk Eğitim Merkezi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Serençelik, İ. (2005). *Halk Eğitim Merkezlerinde Milli Eğitim Bakanlığı ve Sivil Toplum Kuruluşları tarafından Verilen Kurslara Katılan Eğitimcilerin Sorun Alanları, Çözüm Önerileri, Geleceğe Yönelik Beklentileri ve İş Doyumlarının Araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Türkoğlu, A. (2005) *109 Soruda Öğretmenlik Meslek Bilgisine Giriş*. İstanbul: Kare Yayınları.
- Ural, O. (2007). Türkiye'de Yetişkin Eğitiminin Bugünkü Durumu ve Geleceği. *Öğrenen Toplum İçin Yetişkin Eğitimi Sempozyumu*. (s. 12-42) İstanbul. İSMEK Yayınları.